

SOCIJALNA KONTROLA I DEVIJANTNOST

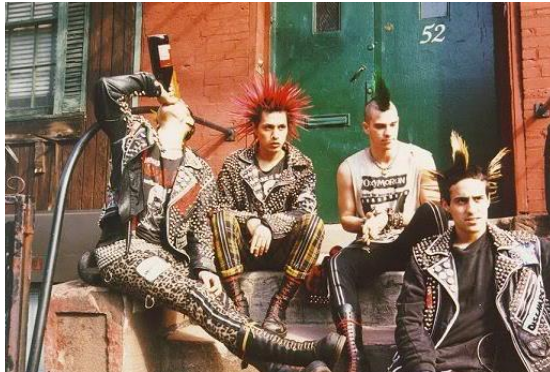
DEVIJANTNOST

- **DEVIJANTNO PONAŠANJE** je svako ponašanje koje **preko prihvatljive mjere odstupa** od **normativnog sustava nekog društva** (*normi što ih većina članova skupine ili društva prihvaća*)
  - **negativno je vrednovano** i **izaziva** neprijateljske **reakcije**

DEVIJANTNOST

≠

ZLOČIN

SOCIJALNA KONTROLA

- **SOCIJALNA KONTROLA** – skup **socijalnih mjera i procesa** kojima se **regulira** individualno i grupno ponašanje kako bi se **postiglo konformiranje pravilima nekog društva**, odnosno kako bi se **postigao i održao red i mir u društvu**
- **skup sredstava** kojima se nastoji **osigurati** da većina članova društva **poštuje norme**
- **SANKCIJE** – sredstva kojima društvo **nagrađuje ili kažnjava** devijantno ponašanje
  - **pozitivne i negativne / formalne i neformalne**
- neki čin sam po sebi nije devijantan, već **način na koji ga društvo shvaća čini ga devijantnim**

SANKCIJE

<div>SANKCIJE</div> <div>NORME</div>	POZITIVNE	NEGATIVNE
FORMALNE	POVEĆANJE PLAĆE OPROŠTAJNA VEČERA ODLIKOVANJE DIPLOMA	NOVČANA KAZNA ZATVORSKA KAZNA ISKLUČENJE POGUBLJENJE
NEFORMALNE	OSMIJEH KOMPLIMENT POZDRAV	UVREDA PONIŽENJE OSTRACIZAM

TEORIJE DEVIJANTNOSTI

- nastoje dati odgovor na pitanje zašto se devijantno ponašanje događa
- nekoliko odgovora na to pitanje nude sociološke teorije devijantnosti:
  - **FUNKCIONALISTIČKA** TEORIJA DEVIJANTNOSTI
  - **INTERAKCIONISTIČKA** TEORIJA
  - **TEORIJA KONFLIKTA**
  - **TEORIJA KONTROLE**

FUNKCIONALISTIČKA TEORIJA DEVIJANTNOSTI

- Emile Durkheim – **anomija** kao stanje društva u kojem nestaju pravila i ne nastaju nova
- zločin i devijantnost su **posljedica strukturalnih napetosti** i **nepostojanja pravila** ponašanja u društvu (anomija)
- za Durkheima devijantnost ima dvije funkcije:
  - **ADAPTIVNA FUNKCIJA** – devijantnost upozorava na potrebu mijenjanja dr. normi
    - ako se neka norma učestalo krši, onda je potrebno mijenjati ju
  - **FUNKCIJA ODRŽAVANJA GRANICA** – kažnjavanjem devijantnog čina postavlja se jasna granica između prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja

R. K. MERTON – TEORIJA STRUKTURALNOG PRITISKA

- odabir sredstva u postizanju društveno prihvaćenih ciljeva – *primjer: američko društvo*
- reakcije na anomiju (*cilj je materijalno bogatstvo, a sredstva se biraju*)

	KULTURNI CILJEVI	INSTITUCIONALIZIRANA SREDSTVA
KONFORMIZAM	PRIHVAĆANJE	PRIHVAĆANJE
INOVACIJA	PRIHVAĆANJE	ODBACIVANJE
RITUALIZAM	ODBACIVANJE	PRIHVAĆANJE
POVLAČENJE	ODBACIVANJE	ODBACIVANJE
POBUNA	odbacivanje prevladavajućih i zamjena novim	odbacivanje prevladavajućih i zamjena novim

DODATNO OBJAŠNJENJE TEORIJE STRUKTURALNOG PRITISKA

- Reakcijom na anomiju bavio se američki sociolog Robert K. Merton. Budući da je u suvremenome društvu, prema Mertonu, jedini jasan cilj materijalno bogatstvo, a sredstva pritom nisu jasno određena, pojedinci koji dolaze iz siromašnijih (neprivilegiranih) slojeva prisiljeni su tražiti zaobilazne putove što je često put u devijantnost (kriminal, zloupotrebu opojnih sredstava, prostituciju, alkoholizam, ovisnost, samoubojstvo i dr.). Merton smatra da je pritisak društva ključan čimbenik nastajanja zločina i devijantnih pojava. Razvio je posebnu tipologiju društvenih reakcija na spomenutu napetost društveno prihvatljivih ciljeva i sredstava kojima se pojedinci služe:
- 1. **konformizam** ili **prilagodba**, u koji pripada većina ljudi, pod razumijeva da će društveni ciljevi (odnosno norme i vrijednosti) biti prihvaćeni kao i sredstva za njihovo ostvarivanje
- 2. **inovacija** ili **novost**, koja znači da će ljudi prihvatiti ciljeve, ali će za njihovo ostvarivanje koristiti drukčija sredstva
- 3. **ritualizam** ili **ponavljanje**, što podrazumijeva odustajanje od ciljeva, ali zato su sredstva nešto čega se ljudi čvrsto drže tako što ih ponavljaju
- 4. **povlačenje** kao tip društvene reakcije uključuje sve one koji su odustali od dostizanja poželjnih ciljeva kao i od sredstava za njihovo ostvarivanje
- 5. **pobuna** uključuje ljude koji nisu niti od ustali niti se prilagodili, već je riječ o pokušaju nametanja posve drukčijih ciljeva i sredstava
- Prema Mertonu samo konformisti nisu devijanti, dok inovatori, ritualisti, povučeni i pobunjeni već jesu ili su u opasnosti da postanu devijantni.

PRIMJERI:

- Tipičan **konformist** je student koji, ukoliko želi postati materijalno i profesionalno uspješan, mora upisati fakultet i završiti ga izvršavajući svoje obveze.
- Tipičan **inovator** je onaj koji do istoga cilja dolazi na nov način koji je često suprotan očekivanjima, a to znači da do materijalnoga uspjeha vjerojatno može doći i kriminalom, što je brže i efikasnije od studiranja ili zapošljavanja, ali uz cijenu da može biti zakonski gonjen.
- **Ritualist** je najčešće osoba koja je zasićena društvenom utrkom za prestižem i bogatstvom pa ostaje na poslu samo da ispuni vrijeme do mirovine radeći posao onako kako najbolje zna (ritualno) bez ambicije da se prilagodi novim vremenima i ljudima (tako učitelji pred mirovinu često izgube idealizam koji ih je pokretao dok su bili mlađi, a svoj posao nastoje obavljati standardno i bez uvođenja novosti).
- **Povlače** se ljudi koji nisu samo zasićeni ciljevima već i sredstvima te vlastitom okolinom. To najčešće znači da su skloni izolaciji što, povezana s depresijom, može dovesti do alkoholizma, drugih ovisnosti, usamljenosti, a ponekad i do samoubojstvo.
- **U slučaju pobune** ljudi su obično izrazito emotivni, odnosno ljuti na društvo i druge ljude te su skloni tumačiti ih kao korumpirane i nevaljale što je dovoljno da ponude nove ciljeve i nova sredstva (najčešće u obliku radikalnih političkih skupina kao što su anarhisti i različiti desni ekstremisti).

INTERAKCIONISTIČKE TEORIJE DEVIJANTNOSTI

- na zločin i devijantnost gledaju kao na društveno konstruirane pojave
- pitaju se na koji način se neke grupe i ponašanja definiraju kao devijantna
- dvije teorije:
- **TEORIJA DIFERENCIJALNE ASOCIJACIJE** – Edwin H. Sutherland (*teorija „s kim si, takav si”*)
  - većina devijantnog ponašanja se **uči u subkulturama i skupinama** (posebno u skupini vršnjaka) – ako je skupina devijantna, pojedinac će se **poistovjetiti (asocirati)** s njima i postati devijantan
  - **devijantno ponašanje se uči kao i normalno**
- **TEORIJA ETIKETIRANJA**
  - čin sam po sebi nije devijantan, nego **zato što ga društvo etiketira kao devijantnim**
  - *npr. krađa voća iz susjedova vrta – siromašno (kriminal) i bogato dijete (dječja igra)*
  - jednom kad se nekoga etiketira kao devijantnog, društvo će ga **stigmatizirati**

PRIMJER DIFERENCIJALNE ASOCIJACIJE

- Ukoliko nekog mladog muškarca označimo kao navijačkog huligana, i pažljivo proučimo nastojanje toga statusa, vidjet ćemo da on nije takav od rođenja i da nije postao takav kad je prvi put došao na tribine stadiona svojega omiljenog kluba. Takav mladić najčešće se družio sa starijim navijačima i provodio s njima puno vremena na omiljenim mjestima (kafićima, parkovima i sl.), slušao zgode navijačkog vođe pretvarajući ih u svoj životni put, naučio sve o svetosti svojega kluba, naučio s kojom su navijačkom skupinom u zavadi, koji je razlog (iako se to njega osobno ne tiče) zašto se trebaju sukobiti s onima drugima, naučio kako izbjeći policiju, kako ne cinkati i dr. Dugotrajnim i postepenim učenjem naučio je kako se ponaša provi navijač. Isto tako, treba znati da on ima i drugi život, život mirnoga učenika, sina, prijatelja ili brata, ali uzori iz toga života naprosto nisu bili dovoljno snažni da se taj mladić odupre huliganstvu.

TEORIJE KONFLIKTA

- teorija se bavi **uzrocima**, a ne posljedicom **devijantnog ponašanja**
- postoje **suprotstavljeni interesi** različitih dr. grupa (*klase, rasne i etničke grupe, organizacije, sindikati...*)
- kapitalističko društvo – češće kažnjava prekršaje vezane za vlasništvo (*krađe, provale, pljačke...*) dok rjeđe kriminal velikih poduzeća i korupciju na državnoj razini
- **zakon nije neutralan već promiče interese i vrijednosti samo nekih dr. grupa**
- dvije teorije:
  - **NOVA KRIMINOLOGIJA**
    - marksistički koncept dominantne i potlačene klase
    - devijantno ponašanje kao reakcija na nejednakosti u kapitalističkom sustavu
  - **REALIZAM NOVE LIJEVICE**
    - kriminal se uglavnom javlja na margini društva gdje su pojedinci izloženiji kriminalu i zločinu

TEORIJE KONTROLE

- u središte devijantnosti stavljaju **pojedince** – kad bi pojedinci bili u mogućnosti biti devijantni i proći bez kazne, stupili u devijantno ponašanje
- Travis Hirschi – ljudi su proračunati i sebični – **racionalno** odlučuju o stupnju devijantnosti, ovisno o rizicima i koristi (*SMORC – simple model of rational crime*)

